
Tolibov Bekzod Hakimovich, FarDU ijtimoiy ish kafedrası mudiri,
Sotsiologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori PhD; email: bekzod_tolibov@gmail.ru
Turdiboyeva Madinaxon Farhod qizi, FarDU ijtimoiy ish kafedrası 1-kurs
magistranti

**NOGIRONLIGI BO'LGAN BOLALARNING IJTIMOY
KO'NIKMALARINI IJTIMOY DIAGNOSTIKA ASOSIDA BAHOLASHNING
NAZARIY VA AMALIY ASOSLARI**

<https://zenodo.org/records/18893950>

Annotatsiya: Ushbu maqolada nogironligi bo'lgan bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini ijtimoiy diagnostika orqali baholashning nazariy va amaliy jihatlari yoritilgan. Tadqiqotda ijtimoiy diagnostikaning mohiyati, uning nogironligi bo'lgan bolalar bilan ishlashdagi o'rni va ijtimoiy ko'nikmalarni aniqlash usullari o'rganiladi.

Kalit so'zlar: Ijtimoiy ko'nikma, nogironligi bo'lgan bola, kuzatish, so'rovnoma, texnologiya, ijtimoiy diagnostika, baholash, ijtimoiy moslashuv

**ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОЦЕНКИ
СОЦИАЛЬНЫХ НАВЫКОВ ДЕТЕЙ С ИНВАЛИДНОСТЬЮ НА ОСНОВЕ
СОЦИАЛЬНОЙ ДИАГНОСТИКИ**

Аннотация: В данной статье освещаются теоретические и практические аспекты оценки социальных навыков детей с инвалидностью на основе социальной диагностики. В исследовании рассматриваются сущность социальной диагностики, её роль в работе с детьми с инвалидностью, а также методы определения социальных навыков.

Ключевые слова: социальные навыки, дети с инвалидностью, наблюдение, анкетирование, технология, социальная диагностика, оценка, социальная адаптация..

**THEORETICAL AND PRACTICAL FOUNDATIONS FOR ASSESSING
THE SOCIAL SKILLS OF CHILDREN WITH DISABILITIES BASED ON
SOCIAL DIAGNOSTICS**

Abstract: This article highlights the theoretical and practical aspects of assessing the social skills of children with disabilities based on social diagnostics. The study examines the essence of social diagnostics, its role in working with children with disabilities, and the methods used to identify social skills.

Keywords: social skills, children with disabilities, observation, questionnaire, technology, social diagnostics, assessment, social adaptation.

Kirish.

Hozirgi kunga kelib zamonaviy jamiyatimizda har bir insonning ijtimoiy hayotda faol ishtirok etishi kata ahamiyat kasb etmoqda. Shu qatori nogironligi bo'lgan bolalarimizning ham jamiyatga samarali jamiyatga moslashishi esa ularning ijtimoiy ko'nikmalari shakllanganligi bilan bevosita aloqadordir. Shaxsning atrof-muhit bilan samarali muloqot qilishi uchun, hayotdagi ijtimoiy rollarni bajarish uchun ijtimoiy ko'nikmalar juda ham muhim hisoblanadi. Shu sababdan hozirgi kunda nogironligi bo'lgan bolalarni rivojlantirish uchun avvalo, ularning ijtimoiy ko'nikmalarini aniqlashimiz va ularni rivojlantirish bosqichlarini to'g'ri qo'llay olishimiz hozirgi kunning dolzarb masalalaridan biri bo'lib kelmoqda.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya.

Jahon va mahalliy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, nogironligi bo'lgan bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini o'rganish va baholash masalasi ilgari turli olimlar tomonidan o'rganilgan. Ijtimoiy diagnostika konsepsiyasi shaxsning ijtimoiy holatini tizimli ravishda o'rganish va baholash imkonini beradi, ayniqsa nogiron bolalar bilan ishlashda bu yondashuv muhimdir[1].

Chet ellik tadqiqotchilar ijtimoiy ko'nikmalarni baholash uchun turli psixometrik usullarni ishlab chiqqan. Masalan, Blackwood bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini baholash usullarini tahlil qilgan[2]. Shuningdek, psixometrik testlar yordamida bolalarning ijtimoiy moslashuv va muloqot ko'nikmalari aniqlanadi[3].

O'zbekistonlik olimlar ham nogiron bolalar bilan ishlashda ijtimoiy diagnostikadan foydalanishni tadqiq qilgan. Aripova va boshqalar ijtimoiy ish texnologiyalarini amaliy kontekstdagi qo'llanishini yoritgan[4]. Shahnozabonu Karimova va Xaydarov esa ijtimoiy pedagogikada bolalarni diagnostika va profilaktika usullarini tahlil qilgan[5].

Tahlillardan shuni ko'rishimiz mumkinki, ijtimoiy diagnostika bolalarning alohida qobiliyat va xususiyatlarini hisobga olgan holda samarali rehabilitatsiya qilish va ijtimoiy ko'mak dasturlarini ishlab chiqishga yordam beradi. Shu bilan bir qatorda, nogironligi bo'lgan bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini aniqlashda kuzatish va so'rovnoma kabi metodlar samarali hisoblanadi[6].

Tadqiqotda nogironligi bo'lgan bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini baholash uchun kuzatish, so'rovnoma va albatta intervyu metodlaridan foydalanildi.

Natija va muhokama.

Eramizdan oldingi davrlarga nazar tashlaydigan bo'lsak, nogironligi bo'lgan bolalarga unchalik e'tibor qaratilmagan. Bunga sabab u davrda insonning qadri ko'roq uning jismoniy kuch-quvvatida deb qaralgan. Shu sababdan nogironligi bo'lgan bolalarga qarashlar boshqacha bo'lgan. Jamiyat rivojlangani sari insonlar orasida ham bilim va malaka shu darajada rivojlanib bordi. Nogironligi bo'lgan bolalar ham jamiyatning bir bo'lagi sifatida qaray boshlandi.

Nogironning ijtimoiy ko'nikmalari aniqlash, ularning shakllanish darajasini aniqlash ijtimoiy diagnostika usullari yordamida amalga oshiriladi: kuzatish, so'rovnomalar, intervyu, yashash sharoitini o'rganish, hujjatlarni tahlil qilish.

Kuzatish ijtimoiy diagnostika usuli sifatida nogironning tabiiy, unga tanish bo'lgan yashash sharoitlari bilan bog'liq muammolar bilan tanishishni o'z ichiga oladi. Vaqt asosida epizodik, tizimli, klinik kuzatishlar ajralib turadi. Vaqti-vaqti bilan kuzatish bir martalik bo'lishi mumkin. Tizimli kuzatish nogironning muammolarini tabiiy, unga

tanish bo'lgan yashash sharoitlari bilan uzoq tanishishni o'z ichiga oladi. Klinik kuzatish - har qanday faoliyatni (mashg'ulot, ish, o'yin va boshqalar) amalga oshirish jarayonida nogironning hayotini uzoq muddatli o'rganish klinik kuzatuvdan foydalangan holda ijtimoiy ish bo'yicha mutaxassis tomonidan amalga oshiriladi. U kundaligini yuritadi, unda sana, vaqt, kuzatuv joyi va nogironning ijtimoiy ko'nikmalari to'g'risida taxmin qilishimizga imkon beradigan asosiy dalillar ko'rsatilgan. Kuzatish usulidan foydalangan holda, ijtimoiy ish bo'yicha mutaxassis nogironning muayyan faoliyat turiga bo'lgan munosabatini aniqlashi mumkin. Masalan, nogiron kishining ijtimoiy foydali ishlarga jalb qilinishi to'g'risida fikr olish uchun u quyidagi holatlarga e'tibor qaratadi:

- Nogironligi bo'lgan fuqaroning o'zi turli xil foydali foydali ishlarda faol qatnashadi, uni tashkillashtirishda tashabbus va mas'uliyatni o'z zimmasiga oladi (biz qanday qilib u qanday faoliyat olib borishini, nima qilayotganini ta'kidlaymiz);

- boshqaning yordami bilan ijtimoiy foydali tadbirlarni amalga oshiradi (u ko'pincha yordam so'rab murojaat qiladi);

- ijtimoiy foydali faoliyatning har xil turlaridan qochadi.

Kuzatuv odamning boshqalar bilan munosabati qanday shakllanishini aniqlaydi: u odamlar bilan munosabatlarga Kirish.ganda, u qanday shaklda xushyoqishni, e'tiborni, quvonchni ifoda etadi, qanday qilib u boshqalarga yordam beradi yoki yordam bermaydi, qanday qilib yordamni qabul qiladi, qanday munosabatda bo'ladi. janjaldan keyin raqib.

Kuzatuv orqali nogironning manfaatlarini tashxislashingiz mumkin. Kuzatuv natijalari kundalikka yozib qo'yiladi. Yozuvlarning chastotasi nogironning qiyin hayotiy holatining murakkabligiga bog'liq. Faktlarni to'g'ri va o'z vaqtida qayd etish va ijtimoiy ish bo'yicha mutaxassis tomonidan qayta ishlash muhimdir. Bu olingan ma'lumotni tahlil qilish, mijoz muammosi gipotezasini aniqlashga yordam beradi.

Nogironligi bo'lgan odamning yashash sharoitlarini o'rganish usuli samarali ijtimoiy diagnostika uchun katta ahamiyatga ega. U ijtimoiy patronaj paytida mutaxassis tomonidan qo'llaniladi. Turmush sharoitini o'rganish ishlab chiqilgan me'yorlarni hisobga olgan holda amalga oshiriladi.

Intervyu usuli ijtimoiy diagnostikada nogironning fikrini o'rganish, uning og'ir hayotiy holatining sabablarini aniqlash uchun keng qo'llaniladi. Suhbatni standartlashtirish juda muhim: mutaxassis o'z ssenariysini oldindan tayyorlaydi, o'ylaydi va savollarni shakllantiradi va hokazo.

Nogiron kishining og'ir hayotiy holati to'g'risida ma'lumot olish uchun so'rov kabi ijtimoiy diagnostika usuli ham qo'llaniladi. So'rovnoma Kirish. qismidan boshlanadi, unda quyidagi elementlar bo'lishi kerak: tadqiqot ishtirokchisiga murojaat, tadqiqot o'tkazayotgan tashkilot to'g'risidagi ma'lumotlar, aloqa telefon raqami, so'rovnomaning maqsadi, natijalar qanday ishlatilishini tushuntirish, anketani to'ldirish bo'yicha ko'rsatmalar. Anketaning asosiy qismida savollar quyidagi tartibda joylashtirilishi juda muhim: anketaning boshidan o'rtasiga qadar - oddiydan murakkab savollarga qadar; savolnomaning o'rtasidan oxirigacha - murakkabdan oddiygacha.

Ochiq savollar bir nechta mumkin bo'lgan javoblarga (10 tagacha) ega bo'lgan nogiron uchun qiyin deb hisoblanadi. Anketani to'ldirgan nogironligi bor fuqaro to'g'risidagi ma'lumotlarni o'z ichiga olgan demografik qismni so'rovnoma oxirida joylashtirish tavsiya etiladi. Matn tadqiqot ishtirokchisiga hamkorlik uchun minnatdorchilik bildirish bilan yakunlanadi[7].

Ochiq savolning ta'rifi javob variantlarini anglatmaydi. Mijoz bunga o'zboshimchalik bilan javob beradi. Masalan: "Sizga qanday yordam kerak?"

Yopiq savolni shakllantirishda turli xil javoblarni taklif qilish kerak, va ulardan birini tanlash alternativ bo'lishi mumkin (mijoz faqat bitta variantni yoki xohishiga ko'ra bir nechta tanlaydi). Bunday holda, mijoz uchun faqat bitta yoki bir nechta javob variantlarini tanlash bo'yicha tushuntirishlar ishlab chiqiladi.

Ijtimoiy ish bo'yicha mutaxassis qiyin hayotiy vaziyatning sabablarini ochib beradigan qimmatli ma'lumotlarni hujjatlarni tahlil qilish orqali olish mumkin. Odamning hayotini tavsiflovchi axborot tashuvchisini o'rganib, ijtimoiy ish bo'yicha mutaxassis nogironning muammosini ochib beradigan asosiy fikrlarni o'zi tanlaydi, keyin uni izohlaydi va undan farazni shakllantirishda foydalanadi va keyinchalik ijtimoiy tashxis qo'yadi. Hujjatlarni tanlashda mutaxassis ularning muvofiqligini tekshiradi (hujjat o'rganish mavzusiga qanchalik mos keladi); hujjatning ishonchligi, haqiqiyliigi (uning paydo bo'lishi tarixi, muallifi, tuzuvchining niyati, tuzilish holati haqida ma'lumot berish). Hujjatni o'rganayotganda, uni tayyorlash sanasiga e'tibor berish kerak: birlamchi ikkilamchi darajaga qaraganda ishonchliroq, mansabdor shaxs norasmiyga qaraganda ishonchli, shaxsiy esa shaxsiydir. Hujjatlar mijozning ijtimoiy-huquqiy va iqtisodiy holatini tavsiflovchi manbalarni o'z ichiga oladi: pasport, nikoh to'g'risidagi guvohnoma, bola tug'ilishi to'g'risidagi guvohnoma, oilaning tarkibi, daromadlari, mijozning xususiyatlari.

Shunday qilib, ijtimoiy diagnostika texnologiyasi nogironning muammolarining sabablarini, uning manbalari va mumkin bo'lgan imkoniyatlarini aniqlashga yordam beradi. Ijtimoiy diagnostika, ijtimoiy diagnostika usullarini amalga oshirish natijasida nogiron fuqaroning individual xususiyatlarini aks ettiradi, uning ijtimoiy rehabilitatsiyasi choralari tanlash bo'yicha tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Nogiron bilan ijtimoiy ish uchun texnologiyalarni tanlashni aniqlaydigan manba uning individual rehabilitatsiya dasturi hisoblanadi. Bu nogironni tiklash uchun maqbul rehabilitatsiya choralari majmui bo'lib, u nogironning muayyan faoliyat turlarini bajarish qobiliyatini tiklash va qoplashga qaratilgan tibbiy, kasbiy va boshqa rehabilitatsiya tadbirlarini amalga oshirishning muayyan turlari, shakllari, hajmi, muddatlari va tartiblarini o'z ichiga oladi

Xulosa.

Nogironligi bo'lgan bolalarning ijtimoiylashuv ko'nikmalarini ijtimoiy diagnostika orqali baholash ularning rivojlanish bosqichlarini aniqlash va har bir nogironligi bo'lgan bolalarning o'zlari uchun alohida qo'llab-quvvatlash strategiyalarini ishlab chiqishda samarali vosita sifatida xizmat qiladi. Tadqiqot davomida kuzatish, so'rovnoma va intervyu metodlari yordami orqali nogironligi bo'lgan bolalarning hayotdagi ijtimoiy faoliyati va moslashuv ko'rsatgichlari o'rganiladi.

O'rganilgan va tahlil qilingan natijalardan shuni ko'rishimiz mumkinki, nogironligi bo'lgan bolalarning ijtimoiy ko'nikmalari turlicha rivojlangan bo'ladi. Shuning uchun ularning shakllantirib, rivoj topdirishda oila, ta'lim va atrofdagi ijtimoiy muhitning ahamiyati katta deb hisoblayman. Shu sababli, ijtimoiy diagnostika faqat nogironligi bo'lgan bolalarni qobilyatlarini aniqlash uchun emas, balki ulardagi zaif tomonlarni kuchaytirish va ijtimoiy moslashuv jarayonini yaxshilash imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy diagnostikani nogironligi bo'lgan bolalar uchun amaliy jihatdan ijtimoiy pedagogika va inklyuziv ta'limda qo'llash orqali ular uchun moslashtirilgan dasturlar ishlab chiqishga erishiladi. Umuman olganda, ijtimoiy diagnostika orqali nogironligi bo'lgan bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini baholash, ulaening rivojlanishini doimiy kuzatish va ular uchun mos dastur ishlab chiqish amaliy va ilmiy tomondan dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. Shahnozabonu Karimova, S.Xaydarov, "Ijtimoiy pedagogikada bolalarni diagnostika va profilaktikasi. Tashkent:OpenScience.uz,2020
2. Blackwood,R.O. Assessment of children's social skills.Journal of School Psychology
3. Constantino, J.N. Social Development Journal,2002
4. Aripova M.,et al. "Nogironligi bo'lgan bolalar bilan ijtimoiy ish texnologiyalari: nazariya va amaliy yondashuvlar". Scientific Journal,2021
5. Yaqubova N., "Nogironligi bo'lgan bolalar va talabalar o'rtasida inklyuziv ta'limni shakllantirish" NewJournal.org, 2019
6. Doll E.A., Vineland Social Maturity Scale. Assessment Research,
7. Тернер Д. Аналитическое теоретизирование. Процессы интеграции // Теоретическая социология: Антология: В 2 ч. / Пер. с англ., фр., нем., ит. Сост. и общ. ред. С.П. Баньковской. М.: Книжный дом «Университет», 2002. Ч. 2. С. 237.
[file:///C:/Users/User/Downloads/integratsiya-invalidov-v-obschestvo-teoreticheskoe-osmyslenie-problemy%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/integratsiya-invalidov-v-obschestvo-teoreticheskoe-osmyslenie-problemy%20(1).pdf)

Gulistan state pedagogical institute 3rd year student **Sirojiddinova Sevinch**
muslihiddinovasevinch@gmail.com

TEACHING INDEPENDENT THINKING THROUGH ESSAY WRITING: A PEDAGOGICAL APPROACH

<https://zenodo.org/records/18899401>

Abstract: Developing students' independent thinking skills is one of the central goals of contemporary education. Independent thinking enables learners to analyze problems critically, express personal viewpoints, and make reasoned decisions. Essay writing, as a learner-centered instructional method, plays a crucial role in fostering these cognitive abilities.

This article examines the effectiveness of teaching independent thinking through essay writing among secondary school students. The study is based on a quasi-experimental design involving experimental and control groups. The experimental group was engaged in systematic essay writing activities aimed at encouraging personal reflection, logical argumentation, and critical evaluation, while the control group followed traditional writing practices.

The results indicate that regular essay writing significantly improves students' ability to think independently, structure ideas logically, and express original opinions. The findings suggest that essay-based instruction not only enhances writing competence but also contributes to the development of intellectual autonomy and active learning